

Москвіна Євгенія Олегівна,
студентка III курсу першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти (групи УМЛ6-1-23-4.0з.)
спеціальності 035 «Філологія»
Факультету української філології,
культури і мистецтва
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка.

Науковий керівник:

Т.М. Вінтонів, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Факультету української філології, культури і мистецтва Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

НІМЕЦЬКІ ЗАПОЗИЧЕННЯ І КАЛЬКУВАННЯ В МОВЛЕННІ УКРАЇНСЬКИХ ВИМУШЕНИХ МІГРАНТІВ

У статті досліджено сучасні мовні зміни в мовленні українських вимушених мігрантів у Німеччині, увагу зосереджено на появі нових германізмів і калькованих одиниць. На основі польового матеріалу з Північного Рейну-Вестфалії описано характерні запозичення, їхню граматичну та фонетичну адаптацію, а також соціолінгвістичні чинники, які визначають інтенсивність цих мовних змін. Дослідження демонструє, що інтерференція, окрім лексики, охоплює і синтаксис, відображаючи глибинний когнітивний вплив і процеси щоденної інтеграції українців у німецькомовне суспільство.

Ключові слова: германізми, калькування, мовна інтерференція, вимушена міграція, соціолінгвістика, адаптація.

Постановка проблеми в контексті сучасної філологічної науки. В умовах хвилі вимушеної міграції, спричиненої повномасштабною війною росії проти України, що розпочалася в лютому 2022 року, особливої актуальності набуває дослідження мовних змін і адаптаційних процесів серед українців за кордоном. Німеччина стала однією з провідних країн Європейського Союзу, яка прийняла найбільшу кількість українців, що отримали тимчасовий захист. За даними Федерального відомства з питань міграції та біженців (BAMF), у 2025 році в Німеччині зареєстровано понад 1,1 мільйона українських біженців. Така чисельна спільнота створює унікальні умови для спостереження за процесами мовної інтеграції.

Проблема полягає у недостатньому вивченні сучасного, синхронічного мовного зрізу лексики українських вимушених мігрантів у німецькомовному середовищі. Якщо попередні дослідження зосереджувалися на історично закріплених германізмах в українській мові, то нині постає потреба у фіксації мовних змін у момент їх зародження. Особливої уваги потребує явище непрямої інтерференції, зокрема структурного калькування, яке виступає показником впливу німецької мови як домінантної когнітивної моделі.

Мета статті полягає в аналізі впливу німецької мови на усне та письмове мовлення українських мігрантів, які прибули до Німеччини після початку повномасштабної війни 2022 року. Дослідження спрямоване на виявлення та класифікацію нових запозичень і калькованих структур, опис механізмів їхньої адаптації в мовленні діаспори, а також на з'ясування соціолінгвістичних факторів, що визначають швидкість та інтенсивність цих змін. Завдання статті полягає в описі німецьких слів й виразів, які українці почали активно вживати у повсякденному житті; розумінні, як вони «приживаються» в українській мові вимушених мігрантів: чи адаптуються під українську граматику, чи залишаються «чужими» елементами; дослідженні калькувань – запозичень синтаксису та сталих виразів; з'ясуванні, від чого це залежить: вік, освіта, робота, середовище, інтенсивність контакту з ним тощо.

Аналіз досліджень з проблеми. Дослідження О. Муромцевої та В. Скачкової розкриває еволюцію українсько-німецьких мовних взаємин, поділяючи цей процес на етапи протягом усієї історії. Запозичення слів німецького походження спричинене важливими суспільними явищами, починаючи від династичних зв'язків та утвердження міського самоврядування (Магдебурзьке право) і закінчуючи політичним пануванням та обміном науково-технічними знаннями.

У статті показано, як германізми збагатили запас слів у таких сферах, як будівництво, торгівля, військова справа, політика тощо. Підсумовується, що великий обсяг цієї лексики сьогодні цілковито інтегрований у повсякденне українське мовлення, що є свідченням тривалого лінгвокультурного контакту (Муромцева, Скачкова, 2004).

Дослідження О. Дмитренко і Ю. Полуніної розкриває історичну динаміку та механізми засвоєння германізмів українською мовою, розглядаючи запозичення як наслідок тривалих міжкультурних і економічних зв'язків. Подібно до праці О. Муромцевої та В. Скачкової, у статті простежуємо основні шляхи проникнення германізмів, починаючи від давніх контактів і закінчуючи впливом через польську та російську мови, а також австро-угорське панування; наголошено, що збагачення лексики безпосередньо корелювало з економічним розвитком Німеччини та охоплювало термінологію різних сфер – від ремесел і торгівлі до військової справи й побуту. Наведено приклади глибоко асимільованих слів та підтверджено важливість германізмів для становлення української літературної мови, зокрема через практику видатних письменників. Аналіз підтверджує, що значний масив німецьких слів органічно увійшов у сучасний український мовний вжиток (Дмитренко, Полуніна, 2020).

Виклад основного матеріалу. У мовленні українських мігрантів, що прибули до Німеччини з початком повномасштабної війни росії проти України, дедалі більше з'являється слів німецького походження. Цей процес інтерференції германізмів в українську мову вочевидь зумовлений поступовою адаптацією українців до німецькомовного середовища. Якщо раніше можна було вважати, що слова іншомовного походження використовують і запозичують через відсутність відповідника в рідній мові, як згадують у своїй праці В. Лопушанський і Т. Пиц (Лопушанський, Пиц, 2011: 10), то нині таким твердженням не завжди можна пояснити запозичення германізмів у мовленні українських вимушених мігрантів. Наразі, як вже зазначалося вище, запозичення германізмів відбувається через вплив німецької мови як домінантної когнітивної моделі. Через стрес і мале використання «Muttersprache» (мова матері), рідна мова відступає на периферію, й на заміну простих українських відповідників приходять германізми.

Емпірична база дослідження ґрунтована на польовому матеріалі, зібраному на території Північної Рейн-Вестфалії, та охоплює мовлення 6 сімей. Віковий діапазон вибірки – від 15 до 47 років. Більшість респондентів пройшли інтенсивні

інтеграційні курси, і всі вони перебувають у частковому або постійному спілкуванні з носіями німецької мови (спільне проживання, навчання, робота).

З початком інтеграції, а саме під час оформлення документів, пошуку житла, роботи, мовних курсів, були запозичені перші німецькі слова, такі, як: *термін* (Der Termin) – запис на прийом; *лебенслауф* (der Lebenslauf) – життєпис, резюме (часто трапляється вимова [лэбенслауф]); *міте* (die Miete) – оренда, плата за житло; *фермітер* (der Vermieter) – орендодавець; *кауціон* (die Kautiон) – депозит; *фертраг* (der Vertrag) – договір.

Невдовзі у лексиці українців з'явилися слова на позначення транспортної мережі, такі? як: *убан* (die U-Bahn) – метро; *тікет* (das Ticket) – квиток; *банхоф* (der Bahnhof) – залізнична станція; *хауптбанхоф* (der Hauptbahnhof) – вокзал; *гліяс* (das Gleis) – колія. Але окрім звичайних запозичень, виникли також і жаргонізми, такі як: *еска* (S-Bahn) – електричка; *айска* (ICE) – швидкісний потяг; *ерка* або *решка* (RE) – регіональний потяг.

Найбільш частотною виявилася група комунікативних кліше, привласнення яких відбулося у фазі первинної взаємодії з німецькомовним середовищем. Це такі лексеми: *данке шон* (Danke schön) – красно дякую; *біте* (Bitte) – будь ласка; *хало* або *хальо* (Hallo) – вітаю; *чус, чусі, чузики* (Tschüss) – бувайте, до побачення; *йа* (ja) – так (іноді трапляється і варіант *йо*); *найн* (nein) – ні; *генау* (genau) – точно; *зупа* (super) – супер; *гуте нахт* (Gute Nacht) – добраніч; *зюсе тройме* (Süße Träume) – солодких снів.

Окремо потребує уваги лексема на позначення заперечення – *дох* (Doch), яка не має відповідника в українській мові, тому засвоєна неправильно і використовують не як заперечення того, що вже заперечили, наприклад: «– Ти же сьогодні не їв? – Дох! Я їв»), а як звичайний синонім до *найн*, наприклад: «– Це правда? – Дох! Це брехня!».

Також наявні запозичені і фрази: *алес кля* (alles klar) – гаразд, зрозуміло; *алес гут* (alles gut) – все добре; *іх вайс ніхт* (ich weiß nicht) – я не знаю; *іх фертшей ніхт* (ich verstehe nicht) – я не розумію; *цум байшпіль* (zum Beispiel) – наприклад.

На подальшому етапі інтеграції, а саме під час проходження мовних курсів, у мовленні респондентів фіксуємо засвоєння таких одиниць, як: *аух* (auch) – також; *хенді* (das Handy) – телефон; *фрау* (Frau) – пані, жінка; *хер* (Herr) – пан, чоловік (має меліоративне значення); *мута* або *мутер* (die Mutter) – мати; *фата* або *фатер* (der Vater) – батько; *тохта* (die Tochter) – донька; *зон* (der Sohn) – син; *кіндер* (die Kinder) вживають не в множині, а в однині – дитина; *каце* або *кацик* – (die Katze) – кішка; *хунд* (der

Hund) – собака; *урлауб* (der Urlaub) – відпустка; а також запитання «*вас бедойтет...?*» (was bedeute...?) – що значить? (часто уживається в реченні: «*що це бедойтет?*»).

Унаслідок регулярної взаємодії в побутовому середовищі, респондентами засвоєно окремі лексеми побутової сфери: *бріф* (der Brief) – лист; *пост* (die Post) – пошта (уживається також у значенні «поштар», «посилка»); *келлер* (der Keller) – підвал; *шпультмашина* (die Spülmaschine) – посудомийка; *регаль* (das Regal) – полиця; *ойро* (Euro) – євро; *кальт* (kalt) – холодно; *хайцунг* (die Heizung) – опалення; *арц* (der Arzt) – лікар; *імфунг* (die Impfung) – щеплення; *ком* (komm) – пішли; *шнеля* (schneller) – швидше; *поліцай* (die Polizei) – поліція; *кезе* або *кейзе* (der Käse) – сир; *путя* (die Pute) – індичка; *фляйш* (das Fleisch) – м'ясо; *хенцєн* (das Hännchen) (вимовляється через звукосполучення [шч]); *цу хаузе* (zu Hause) – вдома. Також запозичено запитання *ві гейц* (wie geht's?) – як справи; та питальні слова: *варум* (warum) – чому; *вас* (was) – що.

Серед молоді спостерігаємо і активне запозичення вигуків: *ауа!* (aua!) – ай; *хе?* (hä?) – га? (у значенні «що?»); *ах зо!* (ach so!) – а-а! (у значенні «зрозуміло»).

Окрім запозичень, помітними є і кальки німецьких конструкцій. Найхарактерніші з них із дієсловом *мати* (haben): «я маю питання», «я маю страх», як перенесення німецьких «eine Frage haben», «Angst haben». Також простежуємо зміни в порядку слів, зокрема у позиції дієслова, що свідчить про частковий вплив німецького синтаксису.

Більшість запозичень зберігають сталу вимову. Проте в окремих випадках зафіксовано і декілька варіантів вимови (*лебенслауф* – *лебенслауф*, *кезе* – *кейзе* тощо). Найпомітніша фонетична риса – це передача «ch» через «х» або українське «щ», що уподібнює слово до української вимови. Відбуваються також фонетичні спрощення в таких звуках, яких немає в українській мові, а саме в «ü» та «ö».

Дієслівні форми наразі майже не адаптуються. Єдине зафіксоване дієслово, яке активно відмінюється – *шпрехати* (sprechen). Деякі окремі слова залишаються невідмінюваними (такі, як *міте*). У двох сім'ях зафіксовано одну зменшувальну форму слова *каце* – *качик*.

У щоденному спілкуванні систематично використовують лексеми *данке*, *біте*, *хало*, *чюс*, які функціонують як готові комунікативні моделі під час побутової взаємодії.

Серед молодших мовців виявлено більше запозичень, особливо вигуків. Частота германізмів зростає зі збільшенням контактів із мовним середовищем (школа, курси, робота).

Висновки й перспективи подальших розвідок у визначеному напрямі.

Мовлення українських вимушених мігрантів у Німеччині зазнає комплексних змін під впливом систематичного контакту з німецькою мовою, яка поступово формує нові лексичні та синтаксичні звички. Запозичення охоплюють побутову й комунікативну лексику, а кальковані конструкції змінюють структуру висловлень, що свідчить про глибший когнітивний вплив домінантного мовного середовища. Вимова й граматична адаптація германізмів залишаються нерівномірними. Більшість запозичень уживають молодші мовці, чия комунікативна активність у німецькомовному просторі найвища.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на розширення емпіричної бази, аналіз динаміки змін у різних вікових та соціальних групах і вивчення стійкості нових мовних моделей у довготривалій перспективі.

Офіційно-адміністративна лексика

Українська вимова	Німецькою	Значення
термін	der Termin	запис на прийом
лебенслауф / lebenslauf	der Lebenslauf	резюме, життєпис
міте	die Miete	орендна плата
фермітер	der Vermieter	орендодавець
кауціон	die Kaution	депозит
фертраг	der Vertrag	договір

Транспорт

Українська вимова	Німецькою	Значення
убан	die U-Bahn	метро
тікет	das Ticket	квиток
банхоф	der Bahnhof	станція
хауптбанхоф	der Hauptbahnhof	центральний вокзал
гляйс	das Gleis	колія
еска	S-Bahn	міська електричка
айска	ICE	швидкісний поїзд

ерка / решка	RE	регіональний поїзд
--------------	----	--------------------

Комунікативні кліше

Українська вимова	Німецькою	Значення
данке шон / данке	Danke schön	Красно дякую
біте	Bitte	будь ласка
хало / хальо	Hallo	вітаю, привіт
чус / чусі / чузіки	Tschüss	бувайте
йа / йо	Ja	так
найн	Nein	ні
дох	Doch	Заперечення запереченого
генау	Genau	точно
зупа	Super	чудово
г'уте нахт	Gute Nacht	добраніч
зюсе тройме	Süße Träume	солодких снів
алес кля	alles klar	гаразд, зрозуміло
алес г'ут	alles gut	все добре
іх вайс ніхт	ich weiß nicht	я не знаю
іх фертшей ніхт	ich verstehe nicht	я не розумію
цум байшпіль	zum Beispiel	наприклад

Лексика мовних курсів і освіти

Українська вимова	Німецькою	Значення
аух	Auch	також
хенді	das Handy	мобільний телефон
фрау	Frau	пані, жінка
хер	Herr	пан, чоловік
мута / мутер	die Mutter	мати

фата / фатер	der Vater	батько
тохта	die Tochter	донька
зон	der Sohn	син
кіндер	die Kinder	дитина
каце, кацик	die Katze	кішка
хунд	der Hund	собака
урлауб	der Urlaub	відпустка
вас бедойтет...?	was bedeutet...?	що означає?

Побутова лексика

Українська вимова	Німецькою	Значення
бріф	der Brief	лист
пост	die Post	пошта, поштар, посылка
келлер	der Keller	підвал
шпульмашина	die Spülmaschine	посудомийка
регаль	das Regal	полиця
ойро	Euro	євро
кальт	Kalt	холодно
хайцунг	die Heizung	опалення
арц	der Arzt	лікар
імфунг	die Impfung	щеплення
ком	Komm	ходімо
шнеля	Schneller	швидше
поліцай	die Polizei	поліція
кезе / кейзе	der Käse	сир
путя	die Pute	індичка
фляйш	das Fleisch	м'ясо

Молодий дослідник

хенцен	das Hähnchen	курка
цу хаузе	zu Hause	вдома
ві ґейц	wie geht's?	як справи
варум	Warum	чому
вас	Was	що

Вигуки

Українська вимова	Німецькою	Значення
ауа!	aua!	ай!
хе?	hä?	що?
ах зо!	ach so!	зрозуміло

Дієслово

Українська вимова	Німецькою	Значення
шпрехати	sprechen	говорити

Список використаних джерел

- Дмитренко О., Полуніна Ю. Німецькі лексичні запозичення в українському розмовному дискурсі. *Імідж сучасного педагога*. 2020. № 2. С. 63-67.
- Лопушанський В., Пиц Т. Німецькомовні лексичні запозичення у південно-західних говорах України. *Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів*. Дрогобич: Посвіт, 2011. С. 122.
- Муромцева О., Скачкова В. Українсько-німецькі мовні контакти. Українська мова. Енциклопедія. Київ: «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. С. 682–683.
- Німецький національний контактний пункт Європейської міграційної мережі (EMN). Застосування Директиви про тимчасовий захист до біженців з України в Німеччині. Електронний ресурс: <https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/EN/EMN/EMNDeutschlandPaper/emn-dp-1-2024-tpd-richtlinie-ukr-gefluechtete.html> (дата звернення: 15.11.2025).

References

- Dmytrenko O., Polunina Yu. Nimetski leksychni zapozychennia v ukrainskomu rozmovnomu dyskursi. *Imidzh suchasnoho pedahoha*. 2020. № 2. S. 63-67.
- Lopushanskyi V., Pyts T. Nimetskomovni leksychni zapozychennia u pivdenno-zakhidnykh hovorakh Ukrainy. *Navchalnyi posibnyk dla studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv*. Drohobych: Posvit, 2011. S. 122.
- Muromtseva O., Skachkova V. Ukrainsko-nimetski movni kontakty. *Ukrainska mova. Entsyklopediia*. Kyiv: „Ukrainska entsyklopediia” im. M. P. Bazhana, 2004. C. 682–683.

Nimetskyi natsionalnyi kontaktnyi punkt Yevropeiskoi mihratsiinoi merezhi (EMN). Zastosuvannia Dyrektyvy pro tymchasovy zakhyt do bizhentsiv z Ukrainy v Nimechchyni. Elektronnyi resurs: <https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/EN/EMN/EMNDeutschlandPaper/emn-dp-1-2024-tpd-richtlinie-ukr-gefluechtete.html> (15.11.2025).

GERMAN BORROWINGS AND CALCULATIONS IN THE SPEECH OF UKRAINIAN FORCED MIGRANTS

Yevgeniya Moskina, third-year student of the first (bachelor's) level of higher education majoring in 'Philology' at the Faculty of Ukrainian Philology, Culture and Arts of the Boris Grinchenko Kyiv Metropolitan University.

The article examines contemporary linguistic changes in the speech of Ukrainian forced migrants in Germany, focusing on the emergence of new Germanisms and calqued units. Based on field material from North Rhine-Westphalia, it describes characteristic borrowings, their grammatical and phonetic adaptation, as well as sociolinguistic factors that determine the intensity of these linguistic changes. The study demonstrates that interference, in addition to vocabulary, also covers syntax, reflecting the deep cognitive influence and processes of the daily integration of Ukrainians into German-speaking society.

Keywords: Germanisms, calquing, language interference, forced migration, sociolinguistics, adaptation.